

Starešina: Sreča je zadela še več drugih.

Krznar: Ali je moj brat tudi med temi težaki?

Starešina: Ni!

Krznar: Kateri pa so še?

Starešina mu jih našteje.

Krznar: Moj brat je vender boljši delavec kakor pa Jurij, Zajec in drugi. O Boltetu niti ne govorim. Pri moji veri, izmed vseh deventerih — razun mene — ni le jeden za polovico toliko vreden za delo, kakor on! Starešine, ne bi li mogel izposlovati, da vzemo tudi njega na delo?

„Ne vem“, odvrne starešina in gre dalje.

Dokler je starešina bil v hiši, molčala je žena pri kolovratu, zbodel pa jo je vender ta razgovor. Čim je starešina odšel, reče možu:

„Ti si nehvaležen proti Bogu in proti ljudem. Dočim ti Bog v največji potrebi pošlje pomoč in tolažbo, obrekuješ svoje sosede, katerim je Bog naklonil isto dobro, kakor tebi.“

Krznar: Jaz bodem to zaslužil s svojimi žalji, ker zastonj nihče ne plačuje.

Žena: Ali do sedaj nisi imel nobenega zaslužka.

Krznar: Pa tudi ne žuljev na rokah!

Žena: Otroci pa kruha ne!

Krznar: No, morebiti sem jaz imel kaj več od vas? — Tako se zadere teleban.

Žena obmolkne in milo zajoče.

(Dalje prih.)*

Proračunska razprava o ljudskem šolstvu v državnem zboru.

(Konec.)

Posl. dr. Suess: Čudim se, da pride tak predlog od tirolskega poslanca, kajti pravi Tirolci si morajo služiti svoj kruh izven dežele v mestih z veliko konkurenco z mestnim prebivalstvom in če sploh kedo, potrebuje pred vsem Tirolec na deželi dobrega šolskega pouka. Posl. Treuinfels je rekel, da je osemletna šolska dolžnost v škodo prebivalstvu na deželi. Kdor kaj takega sliši, mora res misliti, da imajo na Tirolskem na deželi res osemletno šolsko dolžnost. Na Tirolskem se pa skoraj v vseh ljudskih šolah prva štiri leta po osem mesecev redno poučuje, v naslednjih štirih letih pa sploh le po šest mesecev. V teh štirih letih je za Tirolce osemletna šolska dolžnost odpravljena. In potem pa lamentujejo, da naj odvezamemo kmetu osemletno šolsko dolžnost. (Veselost na levi.) Kakošen utis napravi to na človeka, ki pozna razmere, če pravi tirolski poslanec, da imejno srce za kmeta in mu odvzemimo osemletno šolsko dolžnost.

Posl. Treuinfels: Jaz sem govoril o vseh kmetih.

Posl. dr. Suess: Dalje pravi, otroci se morajo v veronauku temeljiteje učiti in za to ne zadostujeta dve uri. On neče tedaj šolske dolžnosti samo okrajšati, ampak hoče v

njej ure za veronauk pomnožiti. Kako se to ujema? Zato bi morali zahtevati daljšo šolsko dolžnost. Pri polni osemletni šolski dolžnosti se poučujejo otroci v dveh urah na teden skupaj 672 ur v veronauku. Pri uredbi na Tirolskem, vstevši nedeljski pouk, se pa uče otroci komaj 500 ur v veronauku. (Čujte, čujte! na levi); ne mi, ampak Vi sami ste skrčili število ur veronauka. (Živahno pritrdjevanje na levi.)

Posl. Treuinfels: Dobro.

Posl. dr. Chotowski: To je računska umetnost!

Posl. dr. Suess: V Inomostu, v liberalnem mestu, se poučuje otrok v osmih letih 672, na deželi pa vsled te takoimenovane olajšave pa le 500 ur veronauk. Govornik se dotakne predlogov, ki jih je stavil kardinal Kopp l. 1895. v šlezjskem deželnem zboru. Ta je rekel: Prvič, dve uri veronauka ne zadostujeta. Drugič, farna duhovščina že sedaj ne more zmagovati teh dveh ur. Tretjič, ure naj se pomnože in poučujejo veronak učitelji. Četrtrič, učitelj naj se postavi v ta namen pod nadzorstvo župnika. Na Dunaju tudi manjka veroučiteljev. Danes poučuje na Dunaji 592 svetnih učiteljev veronauk. (Čujte, čujte! na levi) — sicer pravijo nekateri ljudje, da imajo gospodje kaplani za druge stvari dovolj časa.

Posl. Treuinfels: To sumničenje ni utemeljeno.

Posl. dr. Suess: Ne, jaz še nisem nikdar slišal, da bi se kak kaplan na Dunaju mešal v javne stvari. (Živahno pritrdjevanje na levi. — Klici na desni: Zakaj bi pa tega ne smel?)

Posl. dr. Šušteršič: Ali je to privilegij borzijancev?

Posl. dr. Suess: Gotovo ne. Torej na Dunaju poučuje 592 svetnih učiteljev veronauk. Ali med to suplenturo, ki se trpi le zaradi pomanjkanja veroučiteljev, in med suplenturo, kakoršno želi visokočastiti kardinal, je velikanski razloček. Tu se gre za načelno prevzetje veronauka, za načelno podložnost učitelja kateheta. Pa, če bi cerkev to tudi dosegla, bi prodala s tem najdražje načelo, dolžnost, sama mladino poučevati.

Posl. Treuinfels: Te ne da od sebe!

Posl. dr. Suess: Utegnili bi potem vstati ljudje, kakoršen je moj prijatelj Kronaweter in bi rekli: V svetem pismu beremo: „Idite in učite vse narode!“ ni pa zapisano: „Idite in vodite civilne matrike!“ (Veselost in prav dobro! na levi.) Bolje je torej, da pustimo vprašanje, kakoršno je. Govori se o razvoju krščanskih čuvstev na Dunaju. Verski čut se kaže mnogo manj v zvananjih delih, kakor pa v notranjih občutkih. Neke številke nam povedo, kako stoje prav za prav razmere, to so številke prestopov k drugi veri. Če zasledujemo te številke od l. 1891, se pokaže, da število onih, ki menjujejo vero, silno raste. Število teh se je na Dunaju od l. 1891. do 1895. od 990 na 1137 pomnožilo; torej za 18 odstotkov, dočim je število prebivalstva zrastle le za 8 odstotkov. Judje so v teh štirih letih izgubili 1114 oseb, katoliki pa 921. Všteti niso otroci pod 14 letom. Posledice si iz teh števil lahko vsakdo sam izvaja. Govornik omenja reformske poskuse na polju ljudskega šolstva v drugih deželah ter pravi: V Belgiji je imelo ljudstvo, ko je prišlo l. 1894 k volitvam, 36 let verske, 6 let liberalne in potem zopet 10 let verske šole za sabo. Pokazalo se je, da je nastalo med tem časom socialnodemokratsko gibanje, pa ne v našem smislu, ampak tako, ki je obrnilo svojo ost proti vladarjem, proti nositeljem krone, ter so pri prvem naskoku, ko še učenci liberalne šole niso imeli volilne pravice, pridobili 33 sedežev. Ustanovila se je v Belgiji enketa za nraštveno razmerje med delavci. Sicer ni moj namen, da bi o prijateljski državi govoril tako, kakor posamezni kolegi o naši državi. (Prav dobro! na levi.) Toliko je gotovo, da je iz verske šole izrastle nekak strah, kojega ni nihče pričakoval in da so ravno sedeži škofov ob enem sedeži najradikalnejše smeri tamošnjih delavcev.

Posl. Treuinfels: Kaj dokazuje to?

Posl. dr. Suess: Saj nimam namena tovariša prepričavati. Če si je v kaki deželi solnce, ter je dana ljudem možnost, da si ustvarjajo samostojne sodbje, najde vsakdo

svoja pota. Ako pa postane tema, potem so bliski radikalizma jedine svetilke trpečemu ter po napredku hrepenečemu ljudstvu. (Živahno pritrdjevanje na levi.) Govornik popisuje potem šolske razmere na Francozskem. Omenja upeljavo moralnega pouka namesto veronauka v Franciji ter nadaljuje, sam se spominja s hvaležnostjo in veseljem na one ure v katerih se je učil veronauka. Kako daleč ga je tudi njegov poznejši razvoj vedel na drugo pot . . .

Posl. Treuinfels: Obžalovanja vredno!

Posl. dr. Suess: — — — se bo vselej hvaležno in z veseljem spominjal teh let. Ko bi bil ostal na tedanjem stališču, ostal bi otrok. (Prav dobro na levi.) Nikjer in nikdar ne smemo misliti na to, da bi dotični del francoske uredbe posnemali, ampak varovati se moramo pred njo. Kar se tiče v Franciji upeljanega moralnega pouka, ni ta pouk brez nabožne podlage absolutno nemogoč.

Posl. Treuinfels: Dobro!

Posl. dr. Suess: — — — ali ta pouk stavi tako visoke pedagoške zahteve na učitelja, kakoršnih pri tako veliki organizaciji ni mogoče doseči in to nalogo še bistveno obteži izredna raznoličnost učencev, tako, da se je bati, če združimo te dve stvari, da take uredbe ne bodo imele zaželenega uspeha. Iz tega izvira, da se je treba prve prenapetosti prav tako ogibati, kakor druge, in da je uredba, katero je uvedla Avstrija, taka, ki modernemu življenju, družbi in potrebam države najbolj odgovarja.

Posl. Treuinfels: To ni res.

Posl. dr. Suess: in katera bi bila danes v Franciji od cerkvene stranke kot največji uspeh priznana, dotim se pri nas pobija. (Pritrdjevanje na levi.) Cerkev, nadaljuje govornik, ni bila v stanu, zadnje podlage starega poganstva premagati in ostalo je nebroj predstav, katerim je dala cerkev ime superstitiones, praznovrstvo. Možka čast je pojm, ki je starejši, kakor krščanstvo in ki je vodil k poganski supersticiji dvovoja. Cerkev je pobijala po pravici dvojoj, ali skušnja uči, da je izročilo močnejše kot zakon in cerkev.

Posl. dr. Šušteršič: Značajan katolik se ne dvojuje.

Posl. dr. Suess: Tacih ostavkov je še več iz časa poganstva. Pri sebi imam „vermehrtes und verbessertes Planetenbuch“; v tej knjigi so te-le komaj verjetno stvari:

Posl. Treuinfels: To so blagoslovi naše šole. (Smeh na levi.)

Posl. dr. Suess: Tu stoji, da se suče sonce okoli zemlje. To je res tudi blagoslov nove šole. (Živahna veselost na levi.) V tej knjigi so planeti tako uvrščeni, kakor so bili določeni po stari astrologiji Ptolomejevi. Vse poizvedbe in uspehi astronomične vednosti so šle pri tem ostavku brez sledu mimo. Naš čas se karakterizuje v splošnem zakonu duhov, ki se kaže v tem, da se v velikih ljudskih krogih kaže potreba, odpreti oklep razuma ter se udati pojmovnim predstavam, ki so umevne le v domišljiji. Dokaz temu je razširjanje vere v čudeže. Daljni simptom duševnega zakona je popolna ločitev konfesionalnega čuta od morale. To prikazen je zapazil govornik najprvo pri judih. Neki judovski skopuh, ki je bil na Dunaju obsojen, je daroval vselej, predno je izvršil kako nezakonito dejanje, gotovo denarno svoto v pobožne namene. Že tudi sedanja razprava sama spričuje, da se nahajamo v fazi zatona javnega duha, ker sicer bi ne imeli za take malenkostne prepire časa. Splošna utrujenost hiše je tako velika, da se nam časih zdi, kakor bi bila ta hiša nekak orkester, ki igra določeno melodijo, pa nima niti časa, pogledati, če ne taktuje kapelnik že k kaki drugi melodiji. (Prav dobro!) Družba se ne razvija v Avstriji na normalen način. Med tem ko je v drugih državah socialna moč plemstva prišla že popolnoma na srednji stan ter se nahaja ta že v lojalnem boju z delavskim stanom, se mora v Avstriji podjetnik bojevati ne le proti pritisku od zdolaj, ampak tudi proti pritisku od zgoraj, ker ima plemstvo še vedno svoje predprave. Nam manjka tudi imenitnih in sposobnih mož, zato ker se pri oddajanju vplivnih služeb ozira bolj na salonsko obnašanje, kakor pa na specifično sposobnost dotičnika. Glavni vzrok zatona javnega duha je pa v Avstriji ta, ker se one lastnosti, katere imenuje Montesquien

„vertu politique“, komaj še najdejo. V Avstriji nimamo nobenega moža, nobene ideje, nobene zastave, nad katero bi se navdaševala politična mladina. Jules Ferry je rekel, vlada mora biti baklja, ki sveti in vodi, ne pa mrak, v katerem se lahko mešajo vsa mnenja, in predsednik ogerske poslanske zbornice Szilagyi je rekel: Nepremakljiva, kakor pota nebesnih teles, je za nas pot, ki jo nam predpisuje ogerska državna misel. Kje je naš Ferry? Kje je naš Szilagyi? Ali veliki temeljni zakoni, po katerih se razvija človeštvo, po katerih države in ljudje rastejo in ginejo, so nepremakljivi, če se nam prav časih deloma zakrijejo. Individualno, ekonomično in politično življenje so vsi udje jedne in iste verige; in tu veljajo za vse države sveta isti temeljni zakoni. Posamezna država se ne more več iz jednote napredka izključiti in če to stori, škoduje sama sebi. Pa tudi v notranjem države mora vladati enakost, enaka postava in pravica mora biti tako za vojščaka, tako za sodnika, prav tako tudi za duhovnika. Sklepam z besedami naučnega ministra: *Naj bi vedno večja omika pripomogla, da se zmanjšajo nasprotstva v Avstriji* (Živahno pritrjevanje in ploskanje. Govorniku čestitajo.)

Naši dopisi.

Z Goriškega. (Naš socijalizem.) *Primum est vivere.* . . . Na Goriškem imamo dva slovenska politična lista, izhajajoča v Gorici. „Soča“, glasilo sedaj vladajoče stranke, je Slovincem dovolj znana; tudi slovenskemu učiteljsstvu izven Goriškega je znana, saj je lastnik njen bivši učitelj g. A. Gabršček, kateri se kaže večkrat sicer prijateljem učiteljsstvu, a vendar uporablja čestokrat tudi svojo težo proti stremljenju za energično delovanje za primerno izboljšanje žalostnega gmotnega stanja učiteljskega.

Kot dokaz naj navedem samo ropotanje, zabavljanje in napadanje znane izjave učiteljskega društva za goriški okraj pred 2 letoma ter jednako postopanje proti znani okrožnici več učiteljev iz lanskega leta; ravno tako je „Soča“ se postavila na povsem nasprotno stališče glede sklepa „Zaveze“ v Opatiji, da bi se ljudska šola poddržavila. Kolikor je nam znano, se noben drugi slovenski časopis ni izjavil tako protivno in v takem tonu proti „Zavezinej“ izjavi, kakor ravno „Soča“. Čudno je tako postopanje, a vendar resnično. Da je tako postopanje zelo neprijetno dirnolno slov. učiteljsstvo, je naravno.

Naš namen zdaj ni, obračunati s „Sočo“, ampak z drugim glasilom našim, s „Primorskim listom“, kateri je glasilo stare stranke, katera je vladala pred šestimi leti, oziroma njene naslednice. „Soča“ zmerja „Prim. list“ z glasilom neke „klike“, a resnica je, da ima ta poslednji list še precejšnjo zaslombo med jednim delom duhovščine, katera je deloma proti sedanjemu vodstvu slov. naroda na Goriškem.

Kot posebnost „Prim. listu“ je dejstvo, da ta list neprestano opozarja na nevarnost, katera preti pred socijalnim demokratizmom. Gospóda pri tem listu pazljivo bere „Delavca“ in „Svobodo“ — glasili slovenskih socijalnih demokratov = delavcev. V vsaki številki kliče na boj proti novemu strašilu. Kot posebno zaslugo si mora zapisati na rovaš, da se je pričel čitati tudi na Goriškem „Delavec“ in „Svoboda“. V jednej zadnjih številki trdi, da se je novega nauka oklenilo celo učiteljsstvo.*)

Z ozirom na tako trditve, oziroma na tako očitjanje, primorani smo spregovoriti nekoliko o tem, v čem obstoja naš socijalizem.

Primum est vivere, potem še le pride na vrsto filozofiranje. Seveda, kdor ne pozna pomanjkanja kruha, obleke in drugih telesnih potreb, ta lahko postavi na prvo

*) Tega ne piše samo „Primorski list“ ampak vsi klerikalni listi, katerih namen je, s takimi denunciacijami očrnuti učiteljsstvo na merodajnih mestih. *Ured.*